

Dr JEREMIJE SIMIĆ, Poljoprivredni fakultet, Beograd—Zemun

OSVRT NA DRUŠTVENO ZNAČENJE LENJINOVE EKONOMSKE MISLI U SVETLU RAZVOJA SOCIJALISTIČKIH SAMOUPRAVNIH PRODUKCIONIH ODNOSA

Lenjinova marksistička misao kako na području doprinosa razradi marksističke ekonomske teorije, tako i u celini predstavlja, neosporno, izuzetno idejno-teorijsko bogatstvo. U njemu su sadržane Lenjinovi revolucionarni pogledi, doprinos borbi radničke klase za pobedu oktobarske revolucije (čiju 60-to godišnjicu pokreti u svetu ovih dana treba da proslave) kao i njegovi doprinosi daljoj razradi teorijske marksističke misli. I po teorijskoj dubini, i po sveobuhvatnom sadržaju i svojom revolucionarnom vizijom, Lenjinova misao već je ostavila snažan pečat kako na razvoj socijalizma kao svetskog procesa, tako i na socijalistički samoupravni razvoj u našoj zemlji. Stoga se velika revolucionarna snaga i sadržina Lenjinova marksističkog učenja već nalazi duboko i u samim tokovima i rezultatima socijalističkih revolucija, u svetu i kod nas. Po rečima druga Tita: »Misao i delo Lenjina daleko prevazilazi granice njegove zemlje i revolucionarnog doba u kome je živeo. Lenjinove ideje i revolucionarna ostvarenja koji su dobili svoj najpuniji izraz i potvrdu u prvoj velikoj socijalističkoj revoluciji, snažno su prisutni i uticajni i danas, u svim delovima sveta gde se vodi borba za ekonomsko i socijalno oslobodjenje radničke klase, za oslobodjenje porobljenih naroda, za stvaranje socijalističkog društva dostojnog čovekove ličnosti, za mir i progres u svetu«.¹

Imajući u vidu činjenicu da razvoj socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa u našoj zemlji ulazi u kvalitativno višu fazu ostvarivanja socijalističke revolucije, koji se ogledaju u uspostavljanju sistema samoupravnog udruženog rada, to je od posebnog značaja da se rezultati i tokovi ovih procesa analiziraju sa stanovišta

¹ J. Broz Tito: Lenjin — mislilac i strateg socijalističke revolucije, »Univerzitet danas«, broj 5/1970.

ostvarivanja Lenjinove ekonomske misli u našoj revolucionarnoj praksi.

Stoga je zadatak ovog rada da se kraće osvrne na društveno značenje Lenjinove ekonomske misli u svetlu razvoja socijalističkih produkcionih odnosa u našoj zemlji. No, treba napomenuti da ovaj rad nema pretenzija da u širem smislu analizira Lenjinov doprinos razvoju marksističke ekonomske misli. Ovde se želi napraviti osvrt na tri pitanja: prvo, na Lenjinovo učenje o podruštvljavanju proizvodnje sa stanovišta ostvarivanja društveno-ekonomskog sadržaja dohotka u udruženom radu; drugo, na Lenjinov doprinos analizi teorije realizacije i značaja iste za ostvarivanje društveno-ekonomskih zakonitosti u raspodeli dohotka u udruženom radu i, treće, na osnovne Lenjinove zaključke o rastu produktivnosti u uslovima socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa i na njen značaj za udruživanje rada i sredstava u procesu društvene reprodukcije.

1. LENJINOVO UČENJE O PODRUŠTVLJAVANJU PROIZVODNJE I PITANJE DRUŠTVENO-EKONOMSKE SADRŽINE DOHOTKA U SISTEMU SAMOUPRAVNO UDRUŽENOG RADA

Pored Marksa, i Lenjin je dao posebno značajan doprinos izučavanju društveno-ekonomskih zakonitosti u procesu podruštvljavanja proizvodnje pod uticajem razvoja proizvodnih snaga i društvene podele rada. U formulisanju svojih naučnih pogleda na podruštvljavanje proizvodnje koje se odvija u kapitalizmu pod uticajem robne proizvodnje i kao rezultat razvoja njene tehničko-tehnološke osnove, V. I. Lenjin polazi od stavova K. Marksa koji su izneti u »Kapitalu«.

U analizi ovog procesa u uslovima kapitalističkog načina proizvodnje, Marks i Lenjin su otkrili postojanje društvenoistorijske protivrečnosti između tendencije podruštvljavanja proizvodnje i podruštvljavanja procesa rada i, s druge strane, privatnog načina prisvajanja rezultata rada.

Ukazujući na pomenutu protivrečnost K. Marks konstatuje sledeće: „Centralizacija sredstava za proizvodnju i podruštvljavanje rada dostižu tačku na kojoj više ne mogu podnositi kapitalističku ljusku i razbijaju se. Kuca poslednji čas kapitalističke privatne svojine. Eksproprijatori bivaju eksproprisani«.²

Iz ovog Marksova zaključka proizilazi da se karakter prisvajanja rezultata društvenog rada mora »prilagođavati«³ karakteru i sve većem stepenu podruštvljenosti proizvodnje.

Polazeći od Marksovih zaključaka, V. I. Lenjin nastavlja izučavanje procesa podruštvljavanja proizvodnje. Ovaj proces Lenjin, kao i Marks, analizira sa stanovišta uticaja proizvodnih snaga i društvene podele rada koja se stalno produbljava u kapitalističkom

² K. Marks: Kapital, I tom, str. 646, Kultura, Beograd, 1947.

³ Vlaškalić dr Tihomir: Nova etapa u razvoju samoupravnih društvenih odnosa, Marksistička misao broj 2/1977,

sistemu, dolazeći u sve veći raskorak sa karakterom privatne svojine nad uslovima i rezultatima rada.

Teorijske stavove o podružtvljavanju proizvodnje V. I. Lenjin izneo je u svom radu »Šta su prijatelji naroda i kako se oni bore protiv socijaldemokrata«. U ovom radu Lenjin iznosi sledeće: »Podružtvljavanje rada od strane kapitalističke proizvodnje ne sastoji se uopšte u tome što ljudi rade u jednoj prostoriji (što je samo delić procesa) nego u tome što koncentraciju kapitala prati specijalizacija društvenog rada, smanjivanje broja kapitalista u svakoj grani industrije i povećanje broja specijalnih grana industrije — u tome što se mnogi rascepkani procesi proizvodnje spajaju u jedan društveni proces. Ako su, na primer, u eposi zanatskog tkalaštva sitni proizvođači sami preli pređu i izrađivali od nje tkanine, to znači da je tada bilo malo grana industrije (predenje i tkanje bilo je spojeno). A kad kapitalizam podružtvljava proizvodnju, broj specijalnih industrijskih grana se povećava: posebno se prede pamuk, posebno se tka; samo to izdvajanje i koncentracija proizvodnje izazivaju nove grane — proizvodnja mašina, proizvodnja uglja itd. U svakoj grani industrije koja je sad postala specijalizovanija, broj kapitalista postaje sve manji. To znači da društvena veza među proizvođačima sve više i više jača, proizvođači se ujedinjuju u jednu celinu. Izolovani sitni proizvođači vršili su svi po nekoliko radnji i zato su bili relativno nezavisni jedni od drugih: kad je, na primer, zanatlija sam sejao lan, sam preo i tkao, on je bio gotovo nezavisan od drugih. Sasvim drugu situaciju imamo kad je kroz razvoj kapitalizma došlo do podružtvljavanja rada. Fabrikant koji proizvodi tkanine zavisi od fabrikanta predioničara; ovaj poslednji — od kapitalista vlasnika plantaža koji je posejao pamuk, od vlasnika fabrike mašina, ugljenokopa itd., itd. Na kraju imamo — da nijedan kapitalist ne može opstati bez drugih«. ⁴

U vezi sa povećanjem stepena podružtvljenosti proizvodnje Lenjin zaključuje:

»Na taj način sve se proizvodnje spajaju u jedan društveni proces proizvodnje, dok u isto vreme svakom proizvodnjom rukovodi pojedini kapitalist, ona zavisi od njegove samovolje, ona mu društvene proizvode predaje u privatnu svojinu. Zar nije jasno da oblik proizvodnje dolazi u nepomirljivu protivrečnost sa oblikom prisvajanja? Zar nije očigledno da se oblik prisvajanja mora prilagoditi obliku proizvodnje, da on takođe mora postati društven, tj. socijalistički? . . .« ⁵

Način razrešavanja protivrečnosti između karaktera društvenosti proizvodnje i privatnog oblika prisvajanja društvenog proizvoda u kapitalizmu, Marks i Lenjin, jasno, vide u socijalističkoj re-

⁴ V. I. Lenjin, Izabrana dela I tom, knj. I, str. 119, Kultura, Beograd, 1960. godine.

⁵ Isto, str. 120.

voluciji. U članku u kome piše o učenju K. Marksa, Lenjin zaključuje:

»Podruštvljavanje proizvodnje mora dovesti do toga da sredstva za proizvodnju pređu u svojinu društva, odnosno da dođe do »eksproprijacije eksproprijatora.«⁶

Ove temeljne zaključke K. Marksa i V. Lenjina o karakteru društveno-ekonomskih odnosa, posle sprovođenja socijalističke revolucije, najpotpunije odražavaju i stavovi zapisani u »Manifestu komunističke partije« u kome se kaže:

(U takvom sistemu gde) »udruženje slobodnih ljudi koji rade društvenim sredstvima za proizvodnju i svoje mnogobrojne individualne radne snage samosvesno troše kao jednu društvenu radnu snagu.«⁷ U »Manifestu komunističke partije« jasno je ukazano da je u socijalističkom društvu »celokupan proizvod udruženja društveni proizvod«.

Navedeni i drugi stavovi klasika marksizma, pored dostignutog nivoa u razvoju proizvodnih snaga i stepena produbljenosti društvene podele rada, odnosno podruštvljenosti proizvodnje, kao i društveno-istorijskih specifičnosti, koje su izražavale autentičnost naše socijalističke revolucije, predstavljali su i predstavljaju opredeljujuća idejno-teorijska polazišta za uspostavljanje sistema samoupravnog udruženog rada. Prirodi ovakvog društveno-ekonomskog sistema, u kome društvena svojina obezbeđuje da se društveno-ekonomski odnosi u celini društvene reprodukcije uspostavljaju na bazi rada, odgovara dohodak kao temeljna društveno-ekonomska kategorija. No, s obzirom na to što radni ljudi, kao ravnopravni proizvođači i stvaraoci, slobodno udružuju svoj rad na društvenim sredstvima za proizvodnju, »to se oni javljaju i kao akteri ostvarivanja celine društvene reprodukcije i stvaranja društvenog proizvoda. Stoga je da bi radni ljudi stvarno upravljali sredstvima i drugim uslovima reprodukcije i dohotkom kao rezultatom rada, potrebno obezbediti udruživanje i povezivanje njihovog rada u celovit sistem samoupravnog udruženog rada.

Dohodak kao najznačajnija komponenta socijalističkog samoupravnog društveno-ekonomskog sistema dobija karakter društvene svojine. Stoga se u razradi društveno-ekonomskih odnosa na osnovama udruživanja rada i sredstava s pravom prelazi od definisanja društveno-ekonomske sadržine dohotka. U Zakonu o udruženom radu u članu 18 kaže se:

»Celokupna nova vrednost koju radnici u udruženom radu stvaraju ukupnim radom društvena je svojina, a ostvaruje se u uslovima socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u novčanom obliku u celini kao dohodak osnovnih organizacija, a na os-

⁶ V. I. Lenjin: Karl Marks i Fridrih Engels, str. 38, Kultura, Beograd, 1947.

⁷ K. Marks — F. Engels: Manifest komunističke partije, str. 38—39, Mladost, Beograd, 1974.

novu delovanja zakonitosti tržišta i na samoupravnoj osnovi društveno utvrđenih uslova sticanja dohotka.«⁸

Ovako definisan, društveno-ekonomski sadržaj dohotka ukazuje na jedinstvo procesa njegovog sticanja i raspodele, u uslovima delovanja ekonomskih zakonitosti koje proističu iz društvene podele rada i socijalističke robne proizvodnje, pod komandom radnika. Upravljanje procesom stvaranja dohotka i njegovom raspodelom od strane radnika, mora se ostvarivati preko polaznog oblika udruživanja rada radnika, u skladu sa njihovim rezultatima i pod uticajem celokupne društvene proizvodnje. U našem sistemu osnovna organizacija udruženog rada mora se razviti u oblik preko koga radnici ostvaruju upravljanje celinom društvene proizvodnje i reprodukcije, u uslovima delovanja ekonomskih zakonitosti i socijalističke robne proizvodnje. Ovo je, svakako, bitna društveno-ekonomska pretpostavka da radnik vrši svoju društvenu funkciju stvaranja i raspodele dohotka, ravnopravno i u odnosima uzajamnosti, povezanosti, odgovornosti i solidarnosti sa drugim radnicima u celini društvene proizvodnje i društvene reprodukcije, da upravlja društvenim sredstvima i drugim uslovima rada i rezultatima sopstvenog i društvenog rada.

U ovakvim društveno-ekonomskim odnosima koji se uspostavlja u procesu društvene produkcije na bazi udruživanja rada i sredstava i u uslovima socijalističke robne proizvodnje, dohodak postaje društvenoistorijska kategorija, preko koje se uspostavlja društveni oblik prisvajanja rezultata društvenog proizvoda, u skladu sa karakterom društvenosti proizvodnje, tj. njenog sve većeg podruživanja pod uticajem sve razvijenijih proizvodnih snaga i sve produbljenije i šire društvene podele rada.

U celini treba zaključiti da razvoj socijalističkog samoupravnog društva na osnovama uspostavljanja sistema slobodno udruženog rada u celini društvene proizvodnje, neposredno predstavlja istorijsko oživotvorenje marksističke teorije socijalističke društvene reprodukcije, čijoj je razradi i definisanju njenih društveno-ekonomskih zakonitosti posebno krupan doprinos upravo dao V. I. Lenjin.

2. LENJINOV DOPRINOS ANALIZI TEORIJE REALIZACIJE I ZNAČAJ ISTE ZA OSTVARIVANJE DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ZAKONITOSTI U RASPODELI DOHOTKA U SISTEMU UDRUŽENOG RADA

Temelj naučnoj teoriji društvene reprodukcije neposredno dao je K. Marks u svom epohalnom delu »Kapital«. Marks je pošao od toga da proces društvene reprodukcije »obuhvata kako proizvodnu potrošnju (neposredni proces proizvodnje) pored preobražaja oblika (materijalno uzevši, razmena) čijim se posredstvom izvršuje, tako i

⁸ Zakon o udruženom radu, član 18, stav 1, Radnička štampa, Beograd, 1976.

individualnu potrošnju s preobražajima oblika ili razmenama koji nju ostvaruju.«⁹

Potrebno je kratko konstatovati da pre Marksa nije definisana naučna teorija društvene reprodukcije. Stoga Lenjin ističe: »moramo da počnemo od Adama Smita koji je udario osnov pogrešnoj teoriji o ovom pitanju, teoriji koja je neograničeno vladala u političkoj ekonomiji pre Marksa.«¹⁰

U svojoj teoriji A. Smit je nepotpuno definisao strukturu vrednosti cene robe. Kod njega se u realizaciji nije pominjao postojani kapital kao deo vrednosti robe. To znači da se, prema A. Smitovom shvatanju, sve robe realizuju preko ličnih dohoda pojedinih kategorija stanovništva.¹¹ U Smita nisu postojali ni dva oblika potrošnje: lična i proizvodna.

Kao što je poznato, A. Smit je naslućivao potrebu postojanja dvojakog rada, rada koji stvara predmete potrošnje i rada koji se daje na predmete koji ne mogu nikada ući u ličnu potrošnju.

Ocenjujući pomenuto Smitovo zapažanje Lenjin kaže:

»Odavde je još samo jedan korak do priznanja da je za objašnjenje realizacije bezuslovno razlikovati dva vida potrošnje: ličnu i produkciju (= obraćanje proizvodnji). Baš to ispoljavanje dve pomenute Smitove greške (isključivanje postojanog kapitala iz vrednosti proizvoda i mešanje lične i produkcione potrošnje) pružilo je Marksu mogućnost da izgradi svoju čuvenu teoriju realizacije društvenog proizvoda u kapitalističkom društvu.«¹²

U analizi procesa društvene reprodukcije Marks je pošao od kritike stavova Smita i drugih prethodnika. U vezi sa zaključcima njegovih prethodnika, Marks konstatuje: »Oni prekidaju istraživanje baš onde gde ono počinje bivati teško.«¹³

U svojoj analizi Marksove teorije realizacije, Lenjin je utvrdio da je Marks otklonio dve greške njegovih prethodnika u teoriji društvene reprodukcije prvo isključivanje postojanog kapitala iz vrednosti robe i, drugo, mešanje lične i proizvodne potrošnje.

Na kritičkoj analizi prethodnih pogleda na proces realizacije, Marks je naučno definisao proces društvene reprodukcije (društvene ponude i društvene tražnje). Međutim, ne ulazeći u detaljniju razradu Marksove teorije društvene reprodukcije, treba samo konstatovati da je ona omogućila da se ekonomska teorija u celini naučne osnove postavi.

Nastavljajući Marksovu teoriju realizacije i zalažući se za njeno dosledno tumačenje, Lenjin je u borbi sa narodnjacima i revizionisti-

⁹ K. Marks, Kapital, II tom str. 806, Kultura, Beograd, 1958.

¹⁰ V. I. Lenjin: Izabrana dela, knjiga II, str. 24, Kultura, Beograd, 1960. godine.

¹¹ Sa malim promenama A. Smitovo shvatanje o realizaciji preuzeli su svi kasniji ekonomisti do Marksa (F. Kene, Rikardo, Maltus i dr.).

¹² V. I. Lenjin: Izabrana dela, knjiga II, str. 30, Kultura, Beograd 1960.

¹³ K. Marks, Kapital, I tom 423, Kultura, Beograd, 1947.

stima u Rusiji krajem XIX i početkom ovog veka razradio svoju teoriju realizacije. U razmatranju tog pitanja V. I. Lenjin je naročitu pažnju posvetio proučavanju i analizi dva pitanja, i to: unutrašnjem tržištu i realizaciji društvenog proizvoda i, drugo, bržem rastu I odeljka u odnosu na II odeljak društvene proizvodnje.

U raspravi i rasvetljavanju prvog pitanja V. I. Lenjin daje kritički osvrt na poglede narodnjaka, koji su tvrdili da sa propadanjem sitnih robnih proizvođača, u procesu razvoja kapitalizma, nastaje sužavanje tržišta, što po sebi stvara prepreke za normalan tok privrednog razvoja.¹⁴

U obračunu sa narodnjacima V. I. Lenjin polazi od kritike stavova Sismondija, koji je imao veoma veliki uticaj na formiranje njihovih stavova. U cilju zasnivanja svoje kritičke analize nemarksiističkih stavova teorije realizacije, V. I. Lenjin najpre daje definiciju pojma tržište, ističući »da je pojam tržišta nerazdvojno povezan sa pojmom društvene podele rada« — te, kako kaže Marks, »zajedničke osnove robne (pa prema tome — dodajmo od svoje strane — i kapitalističke) proizvodnje«. Tržište se javlja tamo i utoliko gde se i ukoliko javlja društvena podela rada i robna proizvodnja. Veličina tržišta nerazdvojno je povezana sa stepenom specijalizacije društvenog rada... granice razvitka tržišta u kapitalističkom društvu određuju se granicama specijalizacije društvenog rada. A ta se specijalizacija baš po svojoj suštini beskonačno razvija — isto tako i tehnika... Netačno je tvrđenje da će tržište, koje se u kapitalističkom društvu proširuju pod uticajem specijalizacije društvenog rada, morati da prestane da se uvećava čim se svi prirodni proizvođači pretvore u robne proizvođače... Napredak tehnike nužno uslovljava specijalizaciju raznih delova proizvodnje, njihovo podruštvljavanje i, prema tome, uvećanje tržišta.«¹⁵

Lenjinovo učenje o fenomenu tržišta u kapitalizmu polazi od osnovne konstatacije da se sa razvojem krupne kapitalističke robne proizvodnje širi unutrašnje tržište: prvo, po osnovi povećanja najamnih radnika i mase njihovih najamnina širi se tržište sredstava lične potrošnje, i, drugo, po osnovi rasta akumulacije, koji podstiče proširena kapitalistička društvena reprodukcija, širi se unutrašnje tržište sredstava za proizvodnju. U vezi sa ovim Lenjin konstatuje:

¹⁴ Narodnjaci su negirali istorijsku ulogu radničke klase, a na seljaštvo su gledali kao na osnovnu revolucionarnu snagu, nastojeći da ga pokrenu u borbi protiv carskog apsolutizma. U tom cilju odlazili su na selo. Stoga su po tome i dobili naziv narodnjaci. Njih je uglavnom činila određena grupa intelektualaca. Oni su smatrali da se kapitalizam u Rusiji neće razvijati, i da će ova zemlja imati neki poseban put u svom razvoju. Do ovakvog stava narodnjaci su došli jer su za polaznu osnovu uzeli Smitova shvatanja, po kojima se robe kupuju dohocima stanovništva. No, s obzirom da nezadrživo propadaju sitni robni proizvođači, smanjuje se masa njihovih ličnih dohoda, pa se unutrašnje tržište sužava.

¹⁵ V. I. Lenjin, Izabrana dela, Kultura, Beograd, 1960.

»Koncentracija proizvoda neminovno je morala da izazove (ili pojača — to je svejedno) proizvodnju sredstava proizvodnje za kapitaliste: mašina, gvožđa, uglja i sl.«¹⁶

Ukazujući na pojavu širenja tržišta, kao rezultat razvoja kapitalizma, V. I. Lenjin razlikuje dve strane u tom jedinstvenom procesu, i to: prvo, razvoj kapitalizma u dubini, koji se ogleda u njegovom razvoju na određenoj teritoriji, pri čemu se javlja propadanje sitnih seljaka i, drugo, razvoj kapitalizma u širinu, koji se ogleda u njegovom proširivanju na druge teritorije, tj. izvan granica date kapitalističke zemlje. U vezi sa ovim Lenjin konstatuje: »Podela koju predlažem pogodna je zbog toga što ona jasno određuje oblast pitanja koja u stvari spadaju u teoriju realizacije. Jasno je da se ta teorija odnosi samo na prvu stranu procesa, samo na razvijanje kapitalizma u dubinu. Teorija realizacije, to jest teorija koja objašnjava proces reprodukcije i prometa celokupnog društvenog kapitala mora za svoje formulacije bezuslovno da uzme zatvoreno kapitalističko društvo, to jest da apstrahuje proces proširivanja kapitalizma na druge zemlje, proces razmene između jedne zemlje i drugih zemalja, jer taj proces ne pruža nikakve elemente za rešavanje pitanja realizacije već samo pomera to pitanje s jedne zemlje na više zemalja. Tako isto je jasno da apstraktna teorija realizacije mora uzeti za pretpostavku idealno razvijeno kapitalističko društvo.«¹⁷

Kao rezultat razvitka kapitalističke robne proizvodnje, stvara se i širi ne samo tržište predmeta lične potrošnje već i tržište predmeta proizvodnje. No, u ovom procesu razvoja krupne kapitalističke proizvodnje u dubinu, dolazi do razaranja sitne robne proizvodnje, a to znači da se sužava jedan zastareli oblik proizvodnje, koji je po pravilu vezan za usko i nerazvijeno tržište. U raspravi o stavovima Simsondija i narodnjaka, V. I. Lenjin u svom delu »Prilog karakteristici ekonomskog romantizma«, posebno u poglavlju iste knjige »Sužava li se unutrašnje tržište zbog propadanja sitnih proizvođača« izvodi zaključak »da razvitak kapitalizma uopšte, farmerstva napose, ne sužava nego stvara unutrašnje tržište.«¹⁸

U kritičkoj analizi nemarksističkih stavova prema unutrašnjem tržištu, V. I. Lenjin je dao krupan doprinos razradi mehanizma tržišta i njegovih društveno-ekonomskih zakonitosti, posebno je dao veliki doprinos razradi metoda izučavanja faktora i karakteristika razvoja tržišta, sa razvojem krupne kapitalističke robne proizvodnje.

Na području izučavanja teorije realizacije V. I. Lenjin dao je posebno krupan i značajan doprinos i u definisanju društveno-ekonomske zakonitosti o bržem razvoju I odeljka u odnosu na II ode-

¹⁶ V. I. Lenjin, Izabrana dela, knjiga II, str. 494, Kultura, Beograd, 1960.

¹⁷ V. I. Lenjin, Izabrana dela, knjiga III, str. 180, Kultura, Beograd, 1960.

¹⁸ V. I. Lenjin, Izabrana dela, knjiga III, str. 15, Kultura, Beograd 1960.

Ijak društvene reprodukcije. U vezi sa ovim pitanjem Lenjin ukazuje: »Jedino tačan zaključak, koji se može izvesti iz ... Marksovih istraživanja biće da u kapitalizmu proizvodnja sredstava proizvodnje raste brže nego proizvodnja sredstava potrošnje ... Taj zaključak je neposredna kosekvencija opštepoznate postavke da kapitalistička proizvodnja stvara tehniku koja je neuporedivo razvijenija od tehnike pređašnjih epoha«. ¹⁹

Svoje zaključke o ovoj društveno-ekonomskoj zakonitosti u procesu društvene proizvodnje i njene proširene reprodukcije, V. I. Lenjin izvodi u svom radu »Povodom takozvanog pitanja tržišta«. Tu Lenjin konstatuje »da najbrže raste proizvodnja sredstava proizvodnje za sredstva proizvodnje, zatim proizvodnja sredstava proizvodnje za sredstva potrošnje a najsporije sredstva potrošnje. Do tog zaključka moglo se doći i na osnovu zakona po kome postojani kapital ima tendenciju da raste brže od promenljivog kapitala«. ²⁰

Navedene društveno-ekonomske zakonitosti u ostvarivanju proširene društvene reprodukcije koje je analizirao i objasnio V. I. Lenjin na bazi primene Marksova ekonomskog učenja, imaju veliki značaj za utvrđivanje odnosa i politike u raspodeli i raspoređivanju dohotka u sistemu samoupravno udruženog rada. Utvrđene zakonitosti o odnosima i dinamici rasta osnovnih privrednih oblasti, nužno je imati u vidu i pri utvrđivanju i programiranju odnosa u njihovom razvoju, sagledavanju razvojnih mogućnosti u rastu tražnje i ponude pojedinih grupa roba i usluga.

Lenjinovo naučno saznanje o bržem razvoju prvog odeljka u odnosu na drugi, neophodno je uvažavati pri utvrđivanju srazmera između osnovnih društvenih potreba u raspodeli i raspoređivanju dohotka i čistog dohotka u osnovnim organizacijama udruženog rada. Osnove sistema i raspodele i raspoređivanja dohotka u sistemu samoupravno udruženog rada razrađene su i postavljene u Ustavu SFRJ i u tzv. sistemskim zakonima, posebno u Zakonu o udruženom radu i Zakonu o društvenom planiranju. Tako se u Zakonu o udruženom radu u članu 116, stav 3, kaže:

»Raspoređujući čisti dohodak, radnici u osnovnoj organizaciji dužni su da izdvajaju sredstva za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove i za stvaranje o obnavljanje rezervi u skladu sa prirodnom delatnosti koju obavlja osnovna organizacija i njenom ulogom koju ima u društvenoj reprodukciji, radi ostvarivanja proširene reprodukcije u osnovnoj organizaciji i u društvu u celini, obezbeđujući ciljeve razvoja utvrđene samoupravnim sporazumima i dogovorima o osnovama i drugim samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima. ²¹ No, za uspostavljanje odnosa u raspodeli do-

¹⁹ V. I. Lenjin, Izabrana dela, knjiga I, str. 84—85, Kultura, Beograd 1960.

²⁰ V. I. Lenjin, Izabrana dela, knjiga I, str. 83—84, Kultura, Beograd, 1960.

²¹ Zakon o udruženom radu, član 116, stav 3, Radnička štampa, Beograd, 1976.

hotka, neophodno je da se razrađuju i utvrđuju zajedničke osnove i merila, između više osnovnih organizacija kako u radnoj organizaciji, tako i u okviru privrednih grana i delatnosti, sa srodnim društveno-ekonomskim karakteristikama i promenama u organskom sastavu sredstava i nivou ostvarene produktivnosti rada. Na društveni značaj i potrebu uvažavanja zakonitih odnosa između osnovnih delova raspoređivanja dohotka (čistog dohotka) u osnovnoj organizaciji udruženog rada, jasno je naglašeno u stavovima i zaključcima X kongresa SKJ, gde je utvrđena potreba da se sa rastom dohotka po radniku mora obezbediti da se lični dohodak po radniku sporije povećava. Na ovaj način se postiže brzi rast sredstava za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove udruženog rada, što omogućava da se povećava organski sastav sredstava, i na tim osnovama postiže uvažavanje objektivnih društveno-ekonomskih zakonitosti u procesu ostvarivanja društvene reprodukcije.

U Ustavu SFRJ, u članu 251, naglašena je i potreba društvenog usmeravanja privrednog i društvenog razvoja i usklađivanja zakonitih društveno-ekonomskih odnosa na tržištu, što takođe predstavlja oživotvorenje Lenjinovih stavova o ostvarivanju društvene reprodukcije. Stoga proizilazi da se u sistemu samoupravno udruženog rada i pri delovanju socijalističke robne proizvodnje donose planovi i programi privrednog i društvenog razvoja, kao društveno-istorijski oblici svesnog ovladavanja objektivnim ekonomskim zakonitostima i usmeravanja odnosa na tržištu.

Navedeno upućuje na zaključak da se Lenjinovi stavovi o analiziranim zakonitostima u ostvarivanju društvene reprodukcije, ostvaruju i u sistemu samoupravnog udruženog rada. Međutim, njihova primena u udruženom radu, omogućava celovit sistem društveno-ekonomskih odnosa koji se uspostavlja i na području stvaranja i raspodele dohotka i na području samoupravnog planiranja i programiranja razvoja društvene proizvodnje.

3. OSNOVNI LENJINOVİ ZAKLJUČCI O RASTU PRODUKTIVNOSTI U USLOVIMA SOCIJALISTIČKIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA I NJEN ZNAČAJ ZA UDRUŽIVANJE SREDSTAVA I RADA

Razvoj socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa predstavlja bitnu pretpostavku za brzi rast produktivnosti rada i rast društvenog proizvoda. Polazeći od Marksova ekonomskog učenja,²² V. I. Lenjin dalje razrađuje ovo pitanje. Odgovarajući na pitanje šta znači produktivnost rada za jedno socijalističko društvo, Lenjin u svom radu »Velika inicijativa« ističe:

²² »Proizvodnu snagu rada određuju razne okolnosti, između ostalog prosečni stupanj umešnosti radnika, stupanj razvitka nauke i njezine tehničke primenljivosti, društvena kombinacija procesa proizvodnje, obim i delotvornost sredstava za proizvodnju i prirodni uslovi« (K. Marks: Kapital, tom I, str. 47—48, Prosveta, Beograd, 1970.

»Produktivnost rada, to je, u krajnjoj liniji, najvažnije, naglav-
nije za pobedu novog društvenog poretka. Kapitalizam je stvorio
produktivnost rada kakva je u feudalizmu bila nepoznata. Kapita-
lizam može biti konačno pobeđen i biće konačno pobeđen, time što
socijalizam stvara novu, kudikamo veću produktivnost. To je vrlo
težak i vrlo dug posao«, ali on je započet i to je ono najglavnije.«²³

U sadašnjoj fazi razvoja socijalističkih društveno-ekonomskih
odnosa, koji se u našoj zemlji zasnivaju na sistemu slobodno udru-
ženog rada, nastaju kvalitativno nove društveno-ekonomske pretpo-
stavke za trajnije puteve i metode rasta produktivnosti rada jer se
oslobađaju nove društvene energije. Otuda se u celini sistema udru-
ženog rada nužno mora polaziti od materijalno-ekonomskih interesa
radnih ljudi. Stoga izgrađivanjem sistema društvene reprodukcije
na osnovama udruživanja rada i sredstava, radnik postaje istinski
subjekt rasta produktivnosti svog i ukupnog društvenog rada. Zato
se u Zakonu o udruženom radu (član 18, stav 2) utvrđuje sledeće:

»Na osnovu prava rada društvenim sredstvima a ostvarujući
društvenu funkciju u društvenoj reprodukciji, radnici stiču doho-
dak osnovne organizacije zavisno od ostvarene proizvodnosti svog
i ukupnog društvenog rada, rezultata upravljanja sredstvima za
proizvodnju u društvenoj svojini i od uspeha u prilagođavanju pro-
izvodnje ili druge delatnosti potrebama tržišta ili samoupravno do-
govorenim uslovima rada, kao i zavisno od prirodnih uslova.«²⁴

U ovakvom sistemu i karakteru društveno-ekonomskih odnosa
u udruženom radu, produktivnost rada postaje i faktor i rezultat
stvaralačke i radne inicijative radnika u procesu društvene repro-
dukcije. Otuda se produktivnost radnika javlja kao prevashodno
društveni odnos, jer je u njegovoj funkciji rast produktivnosti ra-
da u njegovoj osnovnoj organizaciji i, preko nje, u drugim organi-
zacijama udruženog rada i u društvenoj proizvodnji u celini. Zato
se i udruživanje rada i sredstava radnika ispoljava kao objektivna
društveno-ekonomska zakonitost, jer stvara uslove i podstiče na eko-
nomisanje radom i sredstvima i na tim osnovama omogućava rast
ukupne društvene produktivnosti rada i društvenog proizvoda.

Na osnovama udruživanja rada i sredstava obezbeđuje se pri-
rodan tok samoupravnog organizovanja i povezivanja pojedinih
područja društvenog rada. Na ovim osnovama vrši se povezivanje
po logici društvene reprodukcije dohodovnih reprodukcionih celina.
U vezi sa povezivanjem industrije i poljoprivrede V. I. Lenjin kon-
statuje: »Kapitalizam konačno raskida povezanost zemljoradnje sa
industrijom, ali u isto vreme svojim višim razvitkom on priprema
nove elemente za tu povezanost, za sjedinjavanje industrije sa zem-

²³ V. I. Lenjin, Velika inicijativa, str. 202, Izabrana dela, knjiga XIII, Kultura, Beograd, 1960.

²⁴ Zakon o udruženom radu, član 18 stav 2; Radnička štampa, Beograd, 1976.

lgoradnjom na bazi svesne primene nauke i kombinacije kolektivnog rada, novog načina razmeštaja stanovništva«. ²⁵

Imajući u vidu izvedene zaključke V. I. Lenjina o društveno-ekonomskim zakonitostima u ostvarivanju podružljavanja, pod uticajem društvene podele rada, logično je pretpostaviti da se u tom procesu produbljavaju dohodovno-reprodukcione veze. S obzirom na ovo treba ukazati i na potrebu bržeg prevazilaženja udruživanja i povezivanja u okvirima grana, koje pri tome nije praćeno i širim dohodovno reprodukcionim povezivanjem. Pojave svodenja udruživanja rada i sredstava u okviru grane, po pravilu sputava razvijanje društveno-ekonomskih odnosa u celini sistema društvene reprodukcije, jer se privreda parceliše na samostalne oblike egzistencije proizvodnje i reprodukcije. One po svojoj društveno-ekonomskoj osnovi sputavaju rast produktivnosti rada i ekonomisanje društvenim sredstvima za proizvodnju.

U vezi sa navedenim treba imati u vidu i Lenjinovo upozorenje, u njegovom delu »Velika inicijativa«: »Kada se novo tek rodilo, staro uvek ostaje u toku izvesnog vremena jače od novog«. ²⁶

U celini, treba zaključiti sledeće: dalji razvitak socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa na bazi udruživanja rada i sredstava obezbeđuje ostvarivanje dva društvena cilja, prvo, po Lenjinu: »Ogromno povećavanje proizvodnosti rada« i, drugo, »razvitak društva prema komunizmu (Marksovoj asocijaciji slobodnih proizvođača«).

Dr. JEREMIJE SIMIĆ, Faculty of Agriculture, Belgrade

REVIEW ON THE SOCIAL SIGNIFICANCE OF LENIN'S ECONOMIC THOUGHTS IN THE LIGHT OF THE DEVELOPMENT OF SOCIALIST SELF-MANAGEMENT PRODUCTION RELATIONS

Summary

This paper deals with a review on the social importance of Lenin's economic thoughts in the light of the development of socialistic self-management production relations. Aiming at this primary task, three issues are analysed in this work.

In the outline of the first issue, analyses are made on Lenin's study on socialization of production in the light of socioeconomic contents of income, which is restituted in the system of self-management association of labour in our country. Based on Marx's study, Lenin analyses here the socio-

²⁵ V. I. Lenjin: Karl Marks i Fridrih Engels, str. 38, Kultura, Beograd, 1947.

²⁶ V. I. Lenjin, Velika inicijativa, Izabrana dela, knjiga XIII, strana 196, Kultura, Beograd 1960.

-economic characteristics of the process of socialization of production under the influence of the development of production forces and social division of labour. From the views taken and conclusions made by K. Marx and V. I. Lenin, it emerges that income, as the most significant component in the socialistic self-managed socio-economic system, is expressed as socio-historical form through which social form of appropriation of the results of social products is restituted in accordance with the character of socialization of production. The unity between the trend of socialization of production and the social character of appropriation is attained on the basis of self-management association of labour and assets in the overall system of social reproduction in the conditions of socialistic commodity production which at the same time appreciates the objective economic laws.

The second issue in this work analyses Lenin's contribution to the analysis of the theory of revenue from the standpoint of the importance of the same in realizing the socio-economic laws for the distribution of income under the system of associated labour.

In accordance with the cited above, a review is given in this work on Lenin's contribution to the elaboration of the economic theory on social reproduction. It is important to note that Lenin made a great contribution to the elaboration of Marx's conclusions on socio-economic laws in the realization of social reproduction. Lenin's views and conclusions on the laws of social reproduction bear great significance, both in terms of the elaboration of relation and policy on the distribution of income and also in terms of determination of the structure and growth of social production. Based on self-management social planning, common bases and standards for distribution and disbursement of income among the branches and groups are adjusted and arranged, and accordingly, investment policy of labour and assets in the process of social reproduction is elaborated from the point of establishing the economies of scale in the overall social economy.

The third issue in this work analyses Lenin's conclusions to the effect that socialistic socio-economic relation represents an important assumption for greater intensification in the development of production forces and growth of labour productivity and social product as compared to those characteristic in capitalism. This logic lies in free work and well-developed motive for promotion of social production. Nevertheless, given all the higher level of socialization of production under the conditions of well developed socialistic social relation, association of labour and assets appears as the objective socio-historical trend in moving the society towards Marx's »association of free producers«.

Д-р ЕРЕМИЯ СИМИЧ, Белград

ВЗГЛЯД НА ОБЩЕСТВЕННОЕ ЗНАЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МЫСЛИ
ЛЕНИНА С АСПЕКТА РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ САМО-
УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Резюме

В этом докладе даётся обзор общественного значения экономической мысли Ленина в свете развития социалистических самоуправленческих производственных отношений. Исходя из основной задачи, в докладе анализируются три вопроса:

В первом вопросе анализируется учение Ленина об обобществлении производства в свете общественно-экономического содержания дохода являющегося в системе самоуправленческого объединенного труда у нас. Ленин, исходя из учения Маркса, анализирует общественно-экономические характеристики процесса обобществления производства под влиянием производительных сил и общественного разделения труда. Исходя из позиций и заключений К. Маркса и В. И. Ленина следует, что доход как самая значительная часть социалистической самоуправленческой общественно-экономической системы, является общественно-исторической формой которой устанавливается общественная форма присваивания общественного продукта, в связи с характером обобществленности производства. Осуществление единства процесса обобществления производства и общественного характера присваивания осуществляется на базе самоуправленческого объединения труда и средств рабочих в совокупности системы общественного воспроизводства, в условиях социалистического товарного производства, имея в виду объективные экономические законности.

Во втором вопросе анализируется вклад Ленина в анализ теории реализации с точки зрения значения для осуществления общественно-экономических законностей в распределении дохода в системе объединённого труда.

В докладе описан вклад Ленина в разработку экономической теории общественного воспроизводства. Значительно что Ленин дал большой вклад в разработку заключений Маркса об общественно-экономических законностях в осуществлении общественного воспроизводства. Позиции и заключения Ленина о законностях общественного воспроизводства имеют значение для разработки отношений и политики в распределении дохода и для установления структуры и роста общественного производства. На основе самоуправленческого общественного планирования осуществляется согласование и регулирование совместных основ и мер в распределении дохода между отраслями и группировками при чем разрабатывается политика вложения труда и средств в процесс общественного воспроизводства с точки зрения восстановления пропорций в совокупном общественном хозяйстве.

В третьем вопросе исходит из заключений Ленина, что социалистические общественно-экономические отношения представляют особое предположение для более интенсивного развития производительных сил, производительности труда и общественного труда, чем тот который характеризовал капитализм. Эти заключения следуют из освобожденного труда и развитых мотивировок для прогресса общественного производства. Имея в виду большой степень обобществления производства в условиях развития социалистических общественно-экономических отношений, следует, что объединение труда и средств проявляется как объективная общественно-историческая законность в движении общества как в „ассоциации свободных производителей“ Маркса.

